

เกษตรกรรมยั่งยืน

๙๖ บทปฏิรูปที่ดิน ปี 2568

Sustainable Agriculture Project in Land Reform Area
by Agricultural Land Reform Office (ALRO),
Ministry of Agriculture and Cooperatives

กลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อม
กลุ่มพัฒนาเกษตรกรและเครือข่ายผู้นำ

สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.)

คำนำ

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ที่มีบทบาทหน้าที่ในการจัดหาและจัดสรรที่ดินทำกิน ควบคู่ไปกับการพัฒนาพื้นที่และส่งเสริมอาชีพให้เกษตรกรมีรายได้เพียงพอต่อการยังชีพ รวมถึงการบริหาร ทรัพยากร อนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพแวดล้อม และรักษาพื้นที่เกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดิน เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความยั่งยืน โดยได้จัดทำโครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน สามารถเพิ่มเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ สร้างภูมิคุ้มกัน เกิดเกื้อกูลการผลิตให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ใช้ที่ดินเสื่อมโทรมและ ขนาดเล็กให้ได้ผลผลิตสูงขึ้น ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับแนวคิดการใช้ประโยชน์ที่ดิน อย่างยั่งยืน ที่มีวัตถุประสงค์หลัก คือ เพิ่มความสามารถในการผลิต ลดระดับความเสี่ยงของการผลิต ปกป้องคุ้มครอง ทรัพยากรธรรมชาติไม่ให้เสื่อมโทรมและสูญหาย มีความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจและเกิดการยอมรับทางสังคม

สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี (สพท.) โดยกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อม (กอฟ.) ได้จัดทำ “คู่มือปฏิบัติงานโครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๘” ขึ้น เพื่อให้เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก.จังหวัด และ เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. ที่เกี่ยวข้อง ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานโครงการ และสร้างความเข้าใจในการปฏิบัติงานให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ส่งผลให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมี ประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ ต่อไป

กลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อม
มกราคม ๒๕๖๘

สารบัญ

เนื้อหา

หน้า

คำนำ

ก

สารบัญ

ข

สารบัญภาพ

ค

บทที่ ๑ บทนำ

๑

๑.๑ โครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน

๑

๑.๑.๑ หลักการและเหตุผล

๑

๑.๑.๒ วัตถุประสงค์

๓

๑.๑.๓ เป้าหมาย

๓

๑.๑.๔ พื้นที่ดำเนินการ

๓

๑.๑.๕ ผลสำเร็จที่คาดหวัง

๔

๑.๑.๖ ตัวชี้วัด

๔

๑.๒ หลักการเกษตรกรรมยั่งยืน

๕

๑.๒.๑ ความหมายของเกษตรกรรมยั่งยืน

๕

๑.๒.๒ วัตถุประสงค์ของเกษตรกรรมยั่งยืน

๕

๑.๒.๓ ลักษณะสำคัญของระบบเกษตรกรรมยั่งยืน

๖

๑.๒.๔ ประโยชน์ของการทำเกษตรกรรมยั่งยืน

๖

๑.๒.๕ รูปแบบของเกษตรกรรมยั่งยืน

๗

๑.๒.๖ กรณีตัวอย่างความสำเร็จในการทำเกษตรกรรมยั่งยืน

๑๕

บทที่ ๒ แนวทางการดำเนินงานโครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน

๑๗

๒.๑ ขั้นตอนการดำเนินงานโครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน

๑๗

๒.๒ กรอบแนวคิดโครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน

๒๐

๒.๓ Road Map โครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน

๒๑

๒.๔ แนวทางการขับเคลื่อนโครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน

๒๒

๒.๕ แผนการดำเนินงานโครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน

๒๓

๒.๖ งบประมาณโครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน

๒๓

๒.๖.๑ เงินงบประมาณ

๒๓

๒.๖.๒ เงินนอกงบประมาณ (เงินกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม)

๒๓

บรรณานุกรม

๒๔

ภาคผนวก

๒๕

ใบสมัครเข้าร่วมโครงการฯ

แบบสอบถามติดตามและประเมินผลโครงการ

สารบัญภาพ

เนื้อหา

หน้า

ภาพที่ ๑ ประโยชน์ของการทำเกษตรกรรมยั่งยืน	๖
ภาพที่ ๒ ตัวอย่างการจัดการเชื่อมโยงกิจกรรมในแปลงเกษตรตามแนวทางเกษตรกรรมยั่งยืน	๗
ภาพที่ ๓ ตัวอย่างการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตจากเกษตรกระแสหลักสู่เกษตรกรรมยั่งยืน	๘
ภาพที่ ๔ ตัวอย่างการทำเกษตรผสมผสาน	๙
ภาพที่ ๕ ตัวอย่างการทำเกษตรทฤษฎีใหม่	๑๐
ภาพที่ ๖ ตัวอย่างการทำวนเกษตร	๑๑
ภาพที่ ๗ ตัวอย่างการทำเกษตรอินทรีย์	๑๒
ภาพที่ ๘ ตัวอย่างการทำเกษตรธรรมชาติ	๑๓
ภาพที่ ๙ รูปแบบของเกษตรกรรมยั่งยืน	๑๔
ภาพที่ ๑๐ นายสาคร ทับทิมไสย์ จังหวัดมหาสารคาม	๑๕
ภาพที่ ๑๑ ชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืนบ้านพนาสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์	๑๖
ภาพที่ ๑๒ กรอบแนวคิดโครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน	๒๐
ภาพที่ ๑๓ Road Map โครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน	๒๑
ภาพที่ ๑๔ แนวทางการขับเคลื่อนโครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน	๒๒

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ โครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน

๑.๑.๑ หลักการและเหตุผล

ยุทธศาสตร์ชาติในระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐) กำหนดวิสัยทัศน์ให้ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” โดยยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ประเด็นการเกษตรสร้างมูลค่า ประกอบด้วย เกษตรอัตลักษณ์พื้นถิ่น เกษตรปลอดภัย เกษตรชีวภาพ เกษตรแปรรูป และเกษตรอัจฉริยะ และยุทธศาสตร์ด้านการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เน้นการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติสร้างสมดุลของการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืน และส่งเสริมการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการเกษตร แผนย่อยเกษตรปลอดภัย โดยมีแนวทางการพัฒนาให้สินค้าเกษตรปลอดภัยมีมูลค่าเพิ่มขึ้น เพื่อให้ประเทศไทยบรรลุเป้าหมายยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขันให้สูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐) หมายเหตุที่ ๑ ไทยเป็นประเทศชั้นนำด้านสินค้าเกษตรและเกษตรแปรรูปมูลค่าสูง เป้าหมายที่ ๑ มูลค่าเพิ่มของสินค้าเกษตรและเกษตรแปรรูปสูงขึ้น กลยุทธ์ย่อยที่ ๓.๑ ส่งเสริมการทำเกษตรยั่งยืนที่ตระหนักถึงผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่อาศัยธรรมชาติเป็นพื้นฐาน

เกษตรกรรมยั่งยืน เป็นระบบการเกษตรที่ครอบคลุมถึงวิถีชีวิตเกษตรกร กระบวนการผลิต และการจัดการทุกรูปแบบ เพื่อให้เกิดความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศ ซึ่งนำไปสู่การพึ่งตนเองและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและผู้บริโภค มีรูปแบบการดำเนินกิจกรรมอยู่ ๕ รูปแบบหลัก คือ เกษตรผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรอินทรีย์ วนเกษตร และเกษตรธรรมชาติ รวมทั้งรูปแบบอื่นที่สอดคล้องกับหลักการของเกษตรกรรมยั่งยืนดังกล่าว เช่น เกษตรชีวภาพ เกษตรปลอดภัย เกษตรกรรมทางเลือก เกษตรนิเวศ เพอร์มาคัลเจอร์ ไร่นาสวนผสม เกษตรประณีต ๑ ไร่ไม่ยากจน ทำนา ๑ ไร่ได้ ๑ แสน โคกหนองนาโมเดล และเกษตรกรรมฟื้นฟู เป็นต้น ซึ่งเกษตรกรรมยั่งยืนทุกรูปแบบมีความเชื่อมโยงภายใต้การสร้างควมหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศที่จะต้องเกิดขึ้นในพื้นที่ภาคการเกษตร การสร้างผลผลิตหรือบริการที่สะอาด ปลอดภัย มีคุณภาพมาตรฐาน กระบวนการผลิตเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และสามารถสร้างเศรษฐกิจหรือรายได้แก่เกษตรกรทั้งในระดับครัวเรือน ชุมชน และเครือข่าย

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทหน้าที่ในการจัดหาและจัดสรรที่ดินทำกิน ควบคู่ไปกับการพัฒนาพื้นที่และส่งเสริมอาชีพให้เกษตรกรมีรายได้เพียงพอต่อการยังชีพ รวมถึงการบริหารทรัพยากร อนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพแวดล้อม และรักษาพื้นที่เกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดิน เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความยั่งยืน ตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๖๖ ที่ผ่านมา

ส.ป.ก. ได้ขับเคลื่อนงานเกษตรกรรมยั่งยืนอย่างต่อเนื่อง โดยเชื่อมโยงบูรณาการภาคีภาครัฐและเอกชน พร้อมทั้งได้ดำเนินโครงการและกิจกรรมภายใต้รูปแบบเกษตรกรรมยั่งยืน จำนวน ๓ โครงการ คือ (๑) โครงการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ในเขตปฏิรูปที่ดิน มีผลการดำเนินงาน คือ มีพื้นที่ที่ได้รับการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ จำนวน ๕๒,๑๘๖ ไร่ เกษตรกรได้รับการส่งเสริมองค์ความรู้ จำนวน ๑๒,๖๖๙ ราย พื้นที่เข้าสู่ระบบเกษตรอินทรีย์ จำนวน ๓๑,๓๖๒ ไร่ (๒) โครงการส่งเสริมระบบวนเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน มีผลการดำเนินงาน คือ พื้นที่และเกษตรกรที่ได้รับการส่งเสริมและพัฒนา จำนวน ๒๗๖,๓๑๗ ไร่ เกษตรกร จำนวน ๓๕,๖๔๕ ราย มีครุต้นแบบวนเกษตร จำนวน ๑๐๓ ราย และ (๓) โครงการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรทฤษฎีใหม่ในเขตปฏิรูปที่ดิน มีผลการดำเนินงาน คือ เกษตรกรที่ได้รับการพัฒนาและส่งเสริมการผลิตตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ จำนวน ๒๕,๔๐๙ ราย เกษตรกรต้นแบบ จำนวน ๕๐๕ ราย พื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดินได้รับการส่งเสริมให้ปรับเปลี่ยนเข้าสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน จำนวน ๗๕,๓๙๓ ไร่ และยกระดับเข้าสู่เกษตรทฤษฎีใหม่ขั้น ๒ - ๓ จำนวน ๖๖ กลุ่ม

อย่างไรก็ตาม พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ในเขตปฏิรูปที่ดินยังประสบปัญหาความยากจนและภาระหนี้สินเฉลี่ย ๓๖๑,๕๗๒.๓๐ บาทต่อครัวเรือนต่อปี (ส.ป.ก., ๒๕๖๕) ซึ่งสาเหตุของปัญหามาจากหลายปัจจัย เช่น การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ตามกระแส การพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก ทำให้มีต้นทุนการผลิตที่สูง โดยเฉพาะการใช้สารเคมี และการจ้างแรงงาน ด้วยข้อจำกัดทั้งเรื่องของการขาดความรู้ในการทำการเกษตรที่ดี ขาดความตระหนักต่อการดำเนินกิจการที่จะทำให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืน เกษตรกรมีอายุที่สูงขึ้นและจำนวนที่น้อยลง เป็นต้น รวมทั้งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะเรื่องดิน น้ำ อากาศ และความหลากหลายทางชีวภาพที่เสื่อมโทรมและลดลง จากการใช้ประโยชน์ที่ไม่ถูกต้องและไม่สมดุล ขาดการดูแล รักษา อนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรที่ดี นำไปสู่ผลกระทบในระดับมหภาค ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศที่รุนแรงในรูปแบบภัยพิบัติต่าง ๆ เช่น ภัยแล้ง อุทกภัย วาตภัย โรคระบาด เป็นต้น ทำให้อ่อนกลับมากระทบต่อกระบวนการผลิตในภาคการเกษตรที่มีความเสี่ยงสูงขึ้น ส่งผลให้คุณภาพชีวิตเกษตรกรตกต่ำลง ด้วยดัชนีทั้งเรื่องรายได้ ความเป็นอยู่ สุขภาพ การศึกษา และการเข้าถึงโอกาสทางสังคมด้านอื่น ๆ

โครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน จึงเป็นโครงการที่ ส.ป.ก. มุ่งหวังให้เกิดการขับเคลื่อนงานพัฒนาภาคการเกษตรให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืน ภายใต้สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่รุนแรง โดยมุ่งสร้างความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่เกษตรกรรม ยกระดับคุณภาพมาตรฐานสินค้าเกษตรให้สะอาดและปลอดภัย เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภค พัฒนาระบบการผลิตและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมุ่งสร้างและพัฒนาสินค้า บริการ และการประกอบการภาคเกษตรของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ภายใต้การส่งเสริมและเชื่อมโยงรูปแบบกิจกรรมเกษตรกรรมยั่งยืนทั้ง ๕ รูปแบบหลัก รวมทั้งรูปแบบอื่นที่สอดคล้องกับหลักการของเกษตรกรรมยั่งยืนดังกล่าว ซึ่งการดำเนินงานด้านการพัฒนารูปแบบใหม่ให้อิสระแก่เกษตรกรในการเลือกรูปแบบเกษตรกรรมยั่งยืนที่จะปฏิบัติตามความต้องการและความเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่นั้น ๆ โดยไม่ได้จำกัดเพียงรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง บนพื้นฐานองค์ความรู้และแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักการเกษตรกรรมยั่งยืน ทั้งนี้จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการโครงการ งบประมาณ การพัฒนากลไกการทำงานให้มีประสิทธิภาพ การสนับสนุนองค์ความรู้และทรัพยากรที่เอื้อต่อความสำเร็จที่เพียงพอ สามารถยกระดับ

การผลิตและเพิ่มมูลค่าสินค้าในระบบเกษตรกรรมยั่งยืนตลอดห่วงโซ่ อีกทั้งสามารถเกิดกลุ่มเกษตรกรและเกษตรกรที่ได้รับการพัฒนาให้เป็นต้นแบบผู้ประกอบการด้านเกษตรกรรมยั่งยืนต่อไป

๑.๑.๒ วัตถุประสงค์

๑) เพื่อส่งเสริมและพัฒนาความรู้ความสามารถของเกษตรกรในการปฏิบัติตามหลักการและรูปแบบเกษตรกรรมยั่งยืนสู่การเพิ่มพื้นที่เกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน

๒) เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนเกษตรกรในการพัฒนาระดับการผลิต เพิ่มมูลค่าสินค้า และเพิ่มช่องทางการสร้างรายได้ ด้วยการจัดการเกษตรกรรมยั่งยืนตลอดห่วงโซ่คุณค่า

๓) เพื่อส่งเสริมการรวมกลุ่มและพัฒนาขีดความสามารถของกลุ่มเกษตรกรและผู้นำเกษตรกรให้เป็นผู้ประกอบการเกษตรกรรมยั่งยืนในระดับที่พึ่งตนเองได้ และเป็นต้นแบบในการขยายผลการพัฒนา

๑.๑.๓ เป้าหมาย

พื้นที่ดำเนินการรวม ๓๖,๐๐๐ ไร่ เกษตรกร ๗,๓๐๐ ราย

๑.๑.๓.๑ เกษตรกรขั้นที่ ๑ คือ เกษตรกรรายใหม่ที่ทำเกษตรเชิงเดี่ยว หรือประสงค์ที่จะปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตเข้าสู่การทำเกษตรกรรมยั่งยืน

๑) พื้นที่: พื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดิน ๗๒ จังหวัด จำนวน ๒๘,๘๐๐ ไร่

๒) เกษตรกร: เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน จำนวน ๕,๗๖๐ ราย

๑.๑.๓.๒ เกษตรกรขั้นที่ ๒ คือ เกษตรกรที่ยกระดับจากขั้นที่ ๑ หรือเกษตรกรที่มีการทำเกษตรกรรมยั่งยืนในรูปแบบต่าง ๆ แล้ว

๑) พื้นที่: พื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดิน ๗๒ จังหวัด จำนวน ๗,๒๐๐ ไร่

๒) เกษตรกร: เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน จำนวน ๑,๔๔๐ ราย

๑.๑.๓.๓ เกษตรกรขั้นที่ ๓ คือ เกษตรกรที่มีองค์ความรู้ด้านการทำเกษตรกรรมยั่งยืนสามารถขยายผลและมีศักยภาพเป็นแหล่งเรียนรู้ได้

๑) พื้นที่: พื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดิน ๖๖ จังหวัด

๒) เกษตรกร: ผู้นำเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน จำนวน ๑๐๐ ราย

๑.๑.๔ พื้นที่ดำเนินการ

พื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดิน จำนวน ๗๒ จังหวัด ประกอบด้วย

๑) ภาคเหนือ จำนวน ๑๗ จังหวัด ได้แก่ กำแพงเพชร เชียงราย เชียงใหม่ ตาก นครสวรรค์ น่าน พะเยา พิจิตร พิษณุโลก เพชรบูรณ์ แพร่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง ลำพูน สุโขทัย อุตรดิตถ์ และอุทัยธานี

๒) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน ๒๐ จังหวัด ได้แก่ กาฬสินธุ์ ขอนแก่น ชัยภูมิ นครพนม นครราชสีมา บึงกาฬ บุรีรัมย์ มหาสารคาม มุกดาหาร ยโสธร ร้อยเอ็ด เลย ศรีสะเกษ สกลนคร สุรินทร์ หนองคาย หนองบัวลำภู อำนาจเจริญ อุตรดิตถ์ และอุบลราชธานี

๓) ภาคกลาง จำนวน ๒๑ จังหวัด ได้แก่ กาญจนบุรี จันทบุรี ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ชัยนาท ตราด ประจวบคีรีขันธ์ ปราจีนบุรี เพชรบุรี ระยอง ราชบุรี ลพบุรี สระแก้ว สระบุรี สุพรรณบุรี อ่างทอง นครนายก ปทุมธานี นครปฐม พระนครศรีอยุธยา และสิงห์บุรี

๔) ภาคใต้ จำนวน ๑๔ จังหวัด ได้แก่ กระบี่ ชุมพร ตรัง นครศรีธรรมราช นราธิวาส ปัตตานี พังงา พัทลุง ภูเก็ต ยะลา ระนอง สงขลา สตูล และสุราษฎร์ธานี

๑.๑.๕ ผลสำเร็จที่คาดหวัง

- ๑) เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจเรื่องเกษตรกรรมยั่งยืน
- ๒) เกษตรกรสามารถนำองค์ความรู้เรื่องเกษตรกรรมไปประยุกต์ใช้ได้ และสามารถสร้างพื้นที่เกษตรกรรมในระบบเกษตรกรรมยั่งยืนให้เพิ่มมากขึ้นได้
- ๓) เกษตรกรมีรายได้จากการประกอบการในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน
- ๔) คุณภาพชีวิตเกษตรกรดีขึ้น ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง และสิ่งแวดล้อมได้รับการอนุรักษ์และฟื้นฟู
- ๕) เกิดการสร้างงาน รายได้ และยกระดับการสร้างเศรษฐกิจในภาคการเกษตร

๑.๑.๖ ตัวชี้วัด

๑) เชิงปริมาณ:

- พื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดินที่ได้รับการส่งเสริมให้เป็นเกษตรกรรมยั่งยืน จำนวน ๓๖,๐๐๐ ไร่
- เกษตรกรได้รับการส่งเสริมองค์ความรู้เกี่ยวกับเกษตรกรรมยั่งยืน จำนวน ๗,๓๐๐ ราย

๒) เชิงคุณภาพ:

- ร้อยละ ๖๐ ของเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรมนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้
- ร้อยละ ๔๐ ของพื้นที่ส่งเสริมมีการปรับเปลี่ยนเข้าสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน
- มูลค่าสินค้าเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่า ร้อยละ ๕
- ร้อยละ ๖๐ ของเกษตรกรที่นำความรู้ไปใช้มีรายได้สุทธิครัวเรือนเกษตรเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่า ร้อยละ ๑๐

๑.๒ หลักการเกษตรกรรมยั่งยืน

๑.๒.๑ ความหมายของเกษตรกรรมยั่งยืน

องค์การสหประชาชาติ (๒๕๕๑) ระบุว่า เกษตรกรรมยั่งยืน คือ ระบบเกษตรกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผสมผสานและเชื่อมโยงระหว่างดิน การเพาะปลูก และการเลี้ยงสัตว์ การเลิกหรือลดการใช้ทรัพยากรจากภายนอกที่อาจเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมและ/หรือสุขภาพของเกษตรกรและผู้บริโภค ตลอดจนเน้นการใช้เทคนิคที่เป็นหรือปรับให้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการธรรมชาติของท้องถิ่นนั้น ๆ และความหมายเกษตรกรรมยั่งยืนในระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี (๒๕๕๔) คือ ระบบการเกษตรที่ครอบคลุมถึงวิถีชีวิตเกษตรกร กระบวนการผลิต และการจัดการทุกรูปแบบ เพื่อให้เกิดความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศ ซึ่งนำไปสู่การพึ่งตนเองและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและผู้บริโภค นอกจากนี้ กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน (ม.ป.ป.) ให้ความหมายเกษตรกรรมยั่งยืนไว้ว่า คือ ระบบการทำการเกษตรในเชิงผสมผสานและเกื้อกูลกัน คำนึงถึงระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ โดยหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีสังเคราะห์ที่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อก่อให้เกิดความมั่นคงและความปลอดภัยอาหาร สร้างความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ซึ่งนำไปสู่การพึ่งพาตนเอง การมีภูมิคุ้มกันภายใต้การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและผู้บริโภค รวมทั้งส่งผลให้ระบบเกษตรกรรมมีความเข้มแข็งและยั่งยืน

ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า เกษตรกรรมยั่งยืน หมายถึง ระบบเกษตรที่มีการผสมผสานระบบการผลิตที่หลากหลายทั้งพืชและสัตว์ โดยใช้กระบวนการผลิตและการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ที่ให้ความสำคัญกับการใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมไปพร้อมกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นพื้นฐานการผลิต และการปฏิบัติที่ไม่ส่งผลเสียต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม (อาทิตยา พองพรหม, ๒๕๖๒)

๑.๒.๒ วัตถุประสงค์และความสำคัญของเกษตรกรรมยั่งยืน

เกษตรกรรมยั่งยืนมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความมั่นคงและยั่งยืน ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ให้มีความสามารถที่จะรองรับและปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมได้ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ทั้งระดับครัวเรือนเกษตรกรและสังคมโดยรวม ซึ่งความสำคัญของเกษตรกรรมยั่งยืนแบ่งได้เป็น ๓ ระดับ ดังนี้ (อาทิตยา พองพรหม, ๒๕๖๒)

๑) ระดับแปลง : เกษตรยั่งยืนอิงหลักการของนิเวศเกษตร เช่น การไหลเวียนของธาตุอาหาร (Nutrient Cycling) ความสัมพันธ์ระหว่างพืชปลูกและศัตรูพืช และการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายชีวภาพทางเกษตร (Agro-biodiversity) ส่งผลให้นิเวศเกษตรในแปลงของเกษตรกรได้รับการฟื้นฟูและมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น

๒) ระดับครัวเรือน: เกษตรยั่งยืนคำนึงถึงการจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสมที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความหลากหลายของระบบการผลิตที่นำไปสู่ความมั่นคงของอาหารและรายได้และกิจกรรม ที่เปิดโอกาสให้ครัวเรือนมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งในระดับชุมชน รวมถึงเกษตรกรเกิดความหวงแหนที่ดินร่วมคุ้มครองที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

๓) ระดับชุมชน: เกิดกลุ่ม เครือข่าย มีการพึ่งพาแบ่งปันกันภายในชุมชน เกษตรยั่งยืนยังเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจชุมชน สหิทธิการจัดการและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นธรรม พร้อมทั้งสร้าง

สิ่งจูงใจเพื่อให้เกิดการร่วมทุนระหว่างชุมชนกับภาคเอกชน นอกจากนี้ยังส่งผลดีต่อสภาพแวดล้อมในชุมชน และเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับประเทศ

๑.๒.๓ ลักษณะสำคัญของระบบเกษตรกรรมยั่งยืน

- ๑) ความหลากหลาย: ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์หลากหลายชนิด
- ๒) ความปลอดภัย: หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีและสารพิษในระบบเพื่อลดผลกระทบต่อผู้ผลิต ผู้บริโภค และสิ่งมีชีวิตในระบบทั้งบนดิน ใต้ดิน น้ำ และอากาศ
- ๓) ดินมีชีวิต: ไม่ทำลายสิ่งมีชีวิตในดิน โครงสร้างดิน และปรับปรุงบำรุงดินโดยใช้สารอินทรีย์ชีวภาพ
- ๔) การสร้างวงจรหมุนเวียนธาตุอาหาร: สร้างระบบนิเวศเกษตรที่มีการเกื้อกูล หมุนเวียนธาตุอาหาร ในระบบอย่างสมดุล ลดการพึ่งพิงภายนอก
- ๕) โครงสร้างหลายระดับเลียนแบบนิเวศป่าธรรมชาติ: การสร้างความหลากหลายของพืชสามารถใช้หลักการการปลูกพืชแบบหลายระดับใช้หลักความเกื้อกูล และใช้พื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น หลักการปลูกป่า ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง ซึ่งมีพันธุ์ไม้หลายระดับ ที่ให้ประโยชน์ต่างกันทั้งเป็นอาหาร สมุนไพร ไม้ใช้สอย ไม้เชื้อเพลิง และการสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี ทั้งดิน น้ำ อากาศ (อาทิตยา พองพรหม, ๒๕๖๒)

๑.๒.๔ ประโยชน์ของการทำเกษตรกรรมยั่งยืน

การทำเกษตรกรรมยั่งยืนส่งผลดีต่อเกษตรกรทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ดังภาพที่ ๑

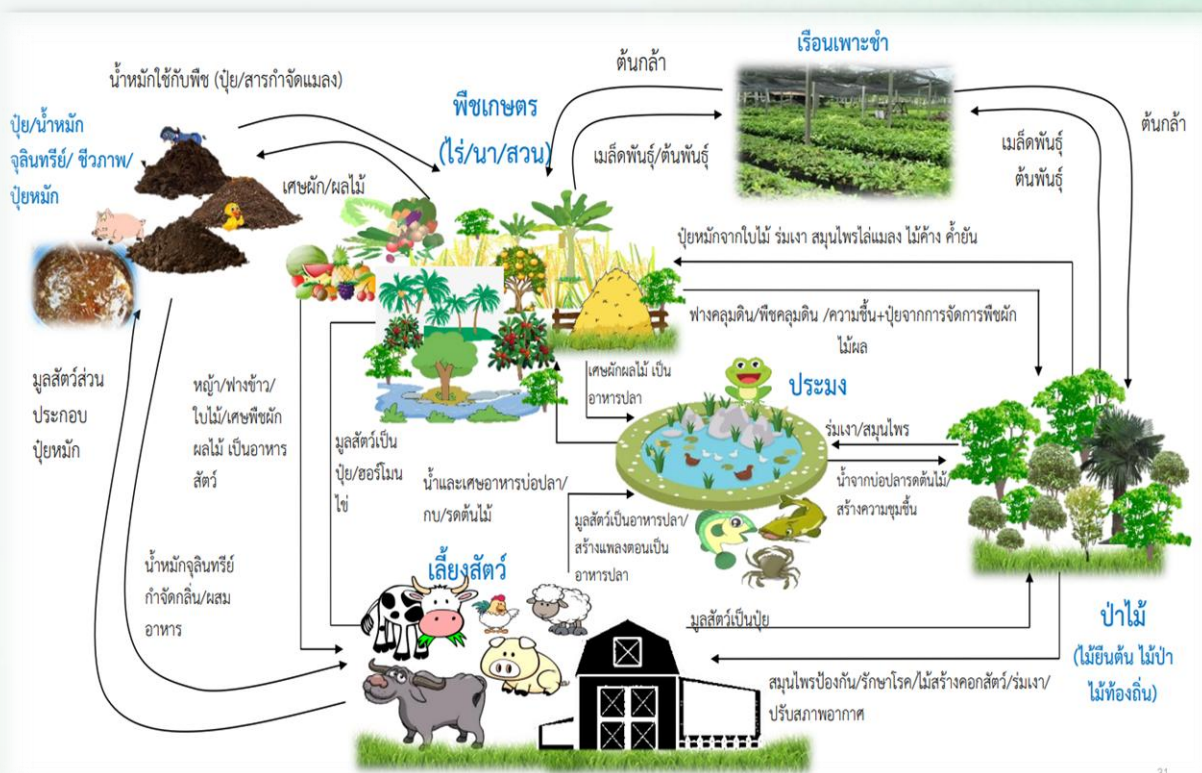

ที่มา: อาทิตยา พองพรหม, ๒๕๖๒

ภาพที่ ๑ ประโยชน์ของการทำเกษตรกรรมยั่งยืน

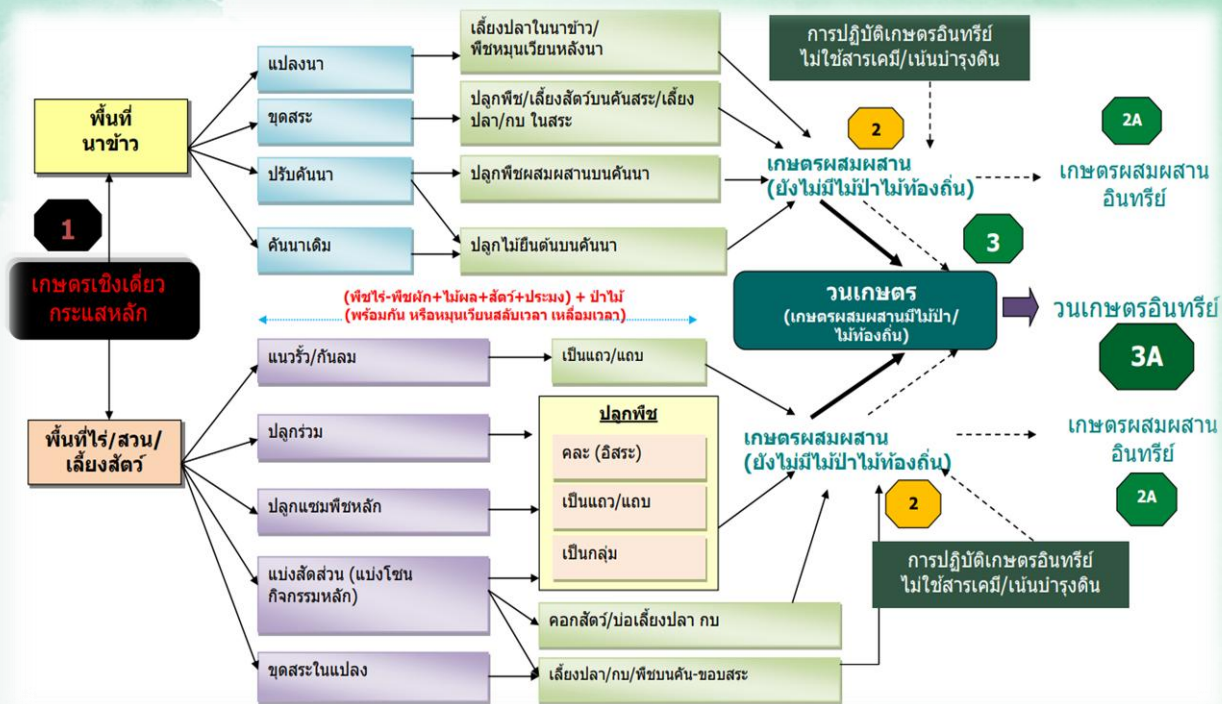
๑.๒.๕ รูปแบบของเกษตรกรรมยั่งยืน

รูปแบบและวิธีการทำการเกษตรกรรมยั่งยืนจะขึ้นอยู่กับศักยภาพและความเหมาะสมของสภาพแวดล้อม ศักยภาพของเกษตรกร และระบบนิเวศในแต่ละพื้นที่ ซึ่งตัวอย่าง ๕ รูปแบบหลักของเกษตรกรรมยั่งยืน ได้แก่ เกษตรผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่ วนเกษตร เกษตรอินทรีย์ และเกษตรธรรมชาติ นอกจากนี้ยังมีรูปแบบการทำ เกษตรกรรมที่สอดคล้องกับหลักการของเกษตรกรรมยั่งยืน เช่น เกษตรชีวภาพ เกษตรปลอดภัย เกษตรนิเวศ เกษตรกรรมทางเลือก เพอร์มาคัลเจอร์ ไร่นาสวนผสม เกษตรประณีต ๑ ไร่ไม่ยากจน ทำนา ๑ ไร่ได้ ๑ แสน โคกหนองนาโมเดล และเกษตรกรรมฟื้นฟู เป็นต้น

ที่มา: อาทิตยา พงพรหม, ๒๕๖๒

ภาพที่ ๒ ตัวอย่างการจัดการเชื่อมโยงกิจกรรมในแปลงเกษตรตามแนวทางเกษตรกรรมยั่งยืน

ที่มา: อาทิตยา พงพพรม, ๒๕๖๒

ภาพที่ ๓ ตัวอย่างการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตจากเกษตรกระแสหลักสู่เกษตรกรรมยั่งยืน

โดยทั่วไปทั้ง ๕ รูปแบบหลักของเกษตรกรรมยั่งยืนสามารถจัดกลุ่มตามลักษณะการจัดการภายในแปลงเกษตรกรรมได้ ๓ กลุ่ม คือ ๑) เน้นการจัดการระบบ (การจัดการทรัพยากรที่ดิน น้ำ และความหลากหลายของกิจกรรม) ได้แก่ เกษตรผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่ และวนเกษตร ๒) เน้นจัดการปัจจัยการผลิตและไม่ใช้สารเคมี ได้แก่ เกษตรอินทรีย์ และ ๓) เน้นไม่รบกวนระบบและไม่ใช้ปัจจัยการผลิต ได้แก่ เกษตรธรรมชาติ ซึ่งเกษตรกรรมยั่งยืนแต่ละรูปแบบมีรายละเอียดในการปฏิบัติที่แตกต่างกัน ดังนี้

๑) เกษตรผสมผสาน (Integrated Farming) คือ ระบบการเกษตรที่มีการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์หลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน โดยที่กิจกรรมแต่ละชนิดเกื้อกูลกันอย่างเป็นวงจร เช่น อาหาร วัสดุ อาศัยพลังงาน เป็นต้น และก่อให้เกิดประโยชน์และประสิทธิภาพสูงสุดต่อระบบฟาร์ม

ประโยชน์

- ลดความเสี่ยงจากความแปรปรวนของสภาพลม พายุ อากาศ การระบาดของโรคพืชและศัตรูพืช
- ลดความเสี่ยงจากความผันแปรของราคาผลผลิต
- ช่วยลดรายจ่ายภายในครัวเรือน
- ลดการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก

ที่มา: กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน, ๒๕๖๑

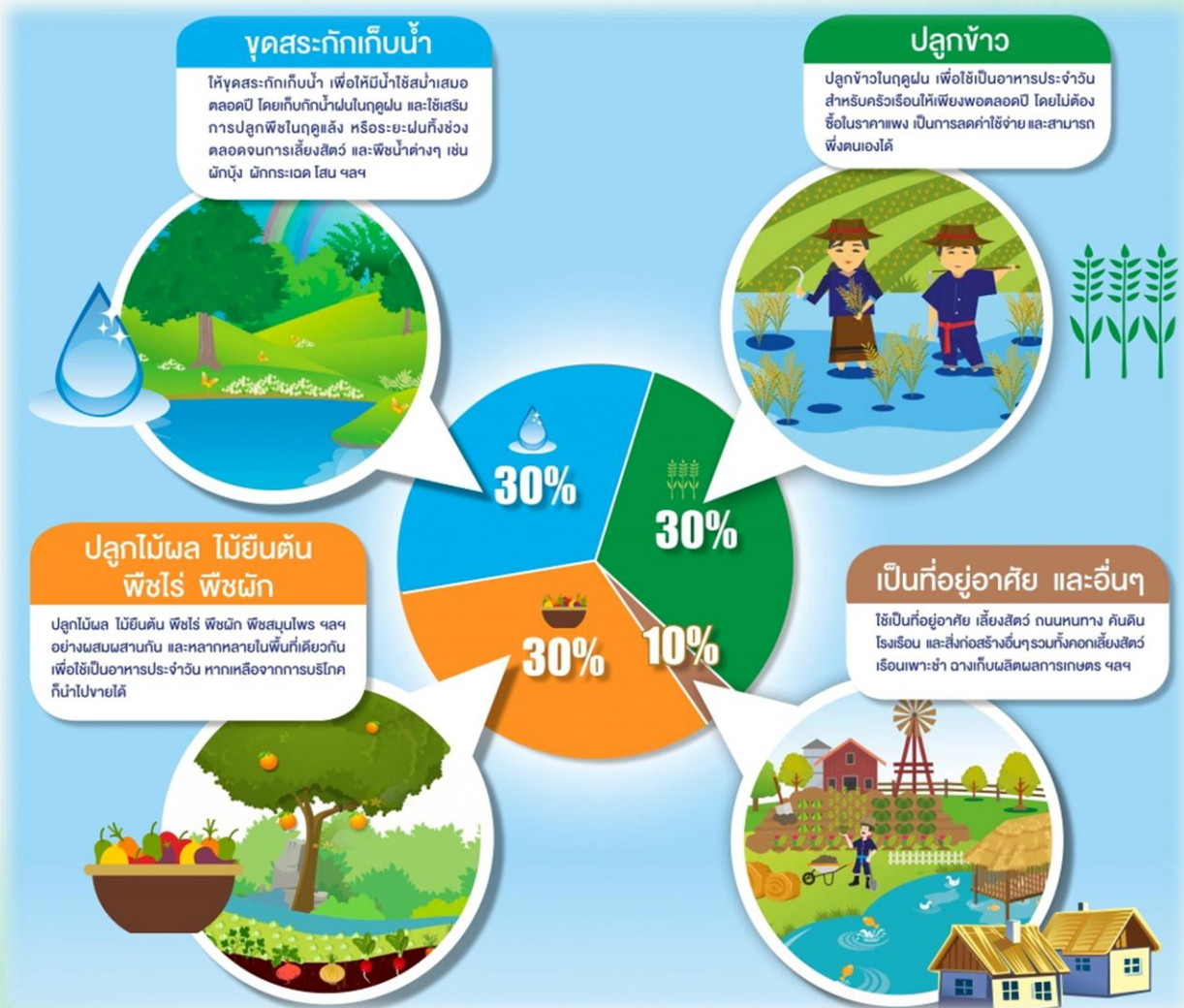
ภาพที่ ๔ ตัวอย่างการทำเกษตรผสมผสาน

๒) เกษตรทฤษฎีใหม่ (New Theory Agriculture) คือ ระบบเกษตรที่มีกิจกรรมการผลิตหลายชนิด โดยการแบ่งพื้นที่ออกเป็น ๔ ส่วน ได้แก่ ๑) ขุดสระกักเก็บน้ำ ร้อยละ ๓๐ ของพื้นที่ ๒) ปลูกข้าว ร้อยละ ๓๐ ของพื้นที่ ๓) ปลูกไม้ผลไม้ยืนต้น ร้อยละ ๓๐ ของพื้นที่ และ ๔) สร้างสิ่งปลูกสร้าง เช่น ที่อยู่อาศัย โรงเรือนเลี้ยงสัตว์ ฉาง ร้อยละ ๑๐ ของพื้นที่ ทั้งนี้ สามารถปรับสัดส่วนตามความเหมาะสมของสภาพพื้นที่

ประโยชน์

- มีความมั่นคงทางด้านอาหาร พออยู่พอกิน สามารถเลี้ยงตนเองได้ตามหลักปรัชญาของ “เศรษฐกิจพอเพียง”

- ลดความเสี่ยงจากภัยแล้งในหน้าแล้งก็สามารถนำน้ำที่กักเก็บไว้ในสระมาปลูกพืชที่ใช้น้ำน้อยได้โดยไม่ต้องอาศัยน้ำจากชลประทาน
- ในปีที่ฝนตกตามฤดูกาล สามารถเก็บผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคนำไปขายสร้างรายได้ให้เพิ่มขึ้น
- ที่ดินที่มีอยู่อย่างจำกัดสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่า เป็นแนวทางการพัฒนาการเกษตรแบบพึ่งตนเอง โดยผสมผสานการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์และประมงไว้ด้วยกัน ช่วยให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะเน้นความพออยู่พอกิน ไม่เป็นหนี้สิน

ที่มา: กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน, ๒๕๖๑

ภาพที่ ๕ ตัวอย่างการทำเกษตรทฤษฎีใหม่

๓) วนเกษตร (Agro-forestry) คือ ระบบที่เน้นการจัดการนิเวศเกษตรเลียนแบบระบบนิเวศธรรมชาติของป่าไม้ ด้วยการผสมผสานระหว่างกิจกรรมการเกษตรกับป่าไม้ เพื่อสร้างความหลากหลายในแปลงเกษตรกรรม โดยในระบบอาจจะมีป่าธรรมชาติที่ได้รับการฟื้นฟู หรือ ป่าที่ปลูกขึ้นใหม่ ซึ่งความสมดุลที่เกิดขึ้นจะช่วยให้เกษตรกรไม่จำเป็นต้องใช้สารเคมีในระบบ

ประโยชน์

- ช่วยรักษาสภาพแวดล้อมและเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ
- สร้างความยั่งยืนให้กับผลผลิตทางการเกษตร เพื่อให้มีปริมาณเพียงพอ
- อนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ พันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์
- การอยู่รวมกันของพื้นที่ป่ากับการเกษตร เพื่อลดปัญหาการบุกรุกป่า

ที่มา: กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน, ๒๕๖๑

ภาพที่ ๖ ตัวอย่างการทำวนเกษตร

๔) เกษตรอินทรีย์ (Organic Farming) คือ ระบบการเกษตรที่เน้นความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ โดยเน้นการปรับปรุงบำรุงดิน เคารพต่อศักยภาพทางธรรมชาติของพืช สัตว์ และนิเวศเกษตร เกษตรอินทรีย์จึงลดการใช้ปัจจัยการผลิตจากภายนอก และหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมี ขณะเดียวกัน ประยุกต์ใช้ธรรมชาติในการเพิ่มผลผลิตและพัฒนาการต้านทานโรค

ประโยชน์

- อนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อม ช่วยฟื้นฟูสภาพดินให้กลับมามีความอุดมสมบูรณ์
- กระบวนการผลิตปลอดภัยต่อเกษตรกรและเกิดเป็นความปลอดภัยทางด้านอาหารต่อผู้บริโภค
- ลดต้นทุนการผลิตทางการเกษตร เนื่องจากไม่ใช้สารเคมี
- เพิ่มมูลค่าผลผลิตให้กับเกษตรกร

ที่มา: กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน, ๒๕๖๑

ภาพที่ ๗ ตัวอย่างการทำเกษตรอินทรีย์

๕) เกษตรธรรมชาติ (Natural Farming) คือ ระบบการเกษตรที่ยึดหลักการสำคัญ ๔ ประการ ได้แก่ ไม่มีการไถพรวนดิน จดเว้นการใส่ปุ๋ย ไม่กำจัดวัชพืช ไม่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช (ตามแนวทางของมาซาโนบุ ฟูกุโอกะ)

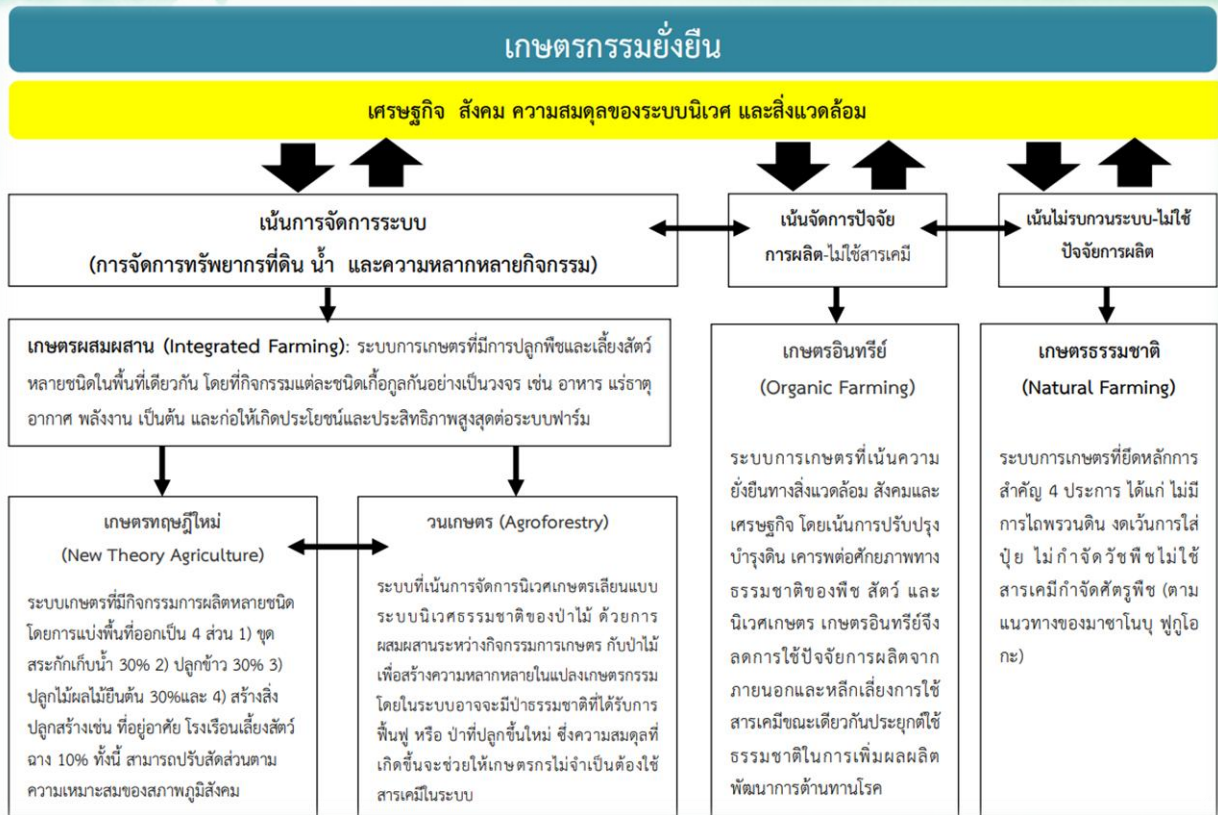
ประโยชน์

- เกิดความสมดุลทางธรรมชาติของระบบนิเวศ
- ไม่ก่อให้เกิดมลภาวะต่อคนและสัตว์
- สามารถปรับปรุงการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติให้ดีขึ้น
- ได้ผลิตผลที่มีคุณภาพปราศจากสารพิษ
- ลดต้นทุนการผลิต และใช้แรงงานน้อย

ที่มา: กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน, ๒๕๖๑

ภาพที่ ๘ ตัวอย่างการทำเกษตรธรรมชาติ

ที่มา: อาทิตยา พงพพรหม, ๒๕๖๒
ภาพที่ ๙ รูปแบบของเกษตรกรรมยั่งยืน

๑.๒.๖ กรณีตัวอย่างความสำเร็จในการทำเกษตรกรรมยั่งยืน

๑) ระดับแปลง/ครัวเรือน

นายสาคร ทับทิมไสย์

ครุต้นแบบวนเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน

แรงจูงใจในการทำวนเกษตร

เดิมตนเองปลูกมันสำปะหลัง แล้วประสบปัญหาขาดทุนจากราคาผลผลิตตกต่ำ นอกจากนั้นสภาพดินยังเสื่อมโทรมลงจากการทำเกษตรเชิงเดี่ยวเป็นการปลูกมันสำปะหลังติดต่อกันนาน โดยไม่มีการปรับปรุงบำรุงดิน ต่อมาได้เข้าร่วมโครงการคป.ของ ส.ป.ก.มหาสารคาม จึงได้ปรับเปลี่ยนแนวคิดมีการบริหารจัดการกิจกรรมในแปลงเกษตรใหม่ นำรูปแบบของวนเกษตรมาปรับใช้ คือการปลูกป่าแบบผสมผสาน สามารถหลุดพ้นจากปัญหาที่เคยประสบ และช่วยสร้างรายได้ สร้างความสุขให้ครอบครัว นำมาซึ่งการสร้างระบบนิเวศให้เกิดความยั่งยืน

วิธีการจัดการแปลง

แบ่งการใช้ประโยชน์ที่ดินทำกิน จำนวน 17 ไร่ ดังนี้

- ที่นา เนื้อที่ 2 ไร่ ปลูกข้าวหลากหลายสายพันธุ์
- บ่อน้ำขนาดใหญ่ 2 บ่อ เนื้อที่ 2 ไร่ ใช้เลี้ยงปลา เลี้ยงกบ มีการวางระบบรางน้ำทั่วทั้งแปลงโดยสูบน้ำจากสระซึ่งได้จากการกักเก็บน้ำฝนตามฤดูกาล
- ทำวนเกษตร เนื้อที่ 9 ไร่ โดยปลูกทุกอย่างที่อยู๋ในป่า ปลูกพะยุง 2 ไร่ เลี้ยงสัตว์ 1 ไร่
- ที่อยู่อาศัยและอื่น ๆ เนื้อที่ 1 ไร่

ข้อมูลที่ดิน

ที่อยู่ เลขที่ 209 หมู่ที่ 9 ตำบลโนนแดง อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดมหาสารคาม

พื้นที่ทั้งหมด 17- 0 - 37 ไร่ เนื้อที่ทำวนเกษตร 9 - 3 - 74 ไร่

ตัวอย่างพันธุ์ไม้และสัตว์เลี้ยงในแปลง

ไม้ป่า / ไม้พื้นถิ่น พะยุง ยางนา ประดู่ แดง ชี้เหล็ก เต็ง ฯลฯ

ไม้กินได้ / ไม้ผล/สมุนไพร ข้าว มะขามป้อม มะม่วง กล้วย เสาวรส มะนาว มะม่วงหิมพานต์

ปศุสัตว์และประมง ไคเหือ กระบือ หมูหลุม เป็ด ไก่ เลี้ยงปลา เลี้ยงกบ

กิจกรรมอื่น ๆ น้ำหมักชีวภาพ จุรินทร์ยี่ห้อถิ่น แปรรูปข้าวกล้อง กล้วยตาก เพาะกล้าไม้

ผังแปลงวนเกษตร

ผลลัพธ์/การเปลี่ยนแปลง

เศรษฐกิจ ➔ การสร้างความหลากหลายในแปลง ทำให้มีรายได้ตลอดทั้งปี

สังคม ➔ เป็นแหล่งเรียนรู้และขยายผลของคนในชุมชน และภายนอกชุมชน เกิดความมั่นคงด้านอาหารจากการผลิตที่หลากหลายและปลอดภัยทั้งตนเองและผู้บริโภค

สิ่งแวดล้อม ➔ เกิดความร่มรื่น มีความหลากหลายทางชีวภาพมากยิ่งขึ้น เกิดความสมดุลของระบบนิเวศ ได้ธรรมชาติและป่าไม้ กลับคืนมา ช่วยฟื้นฟูผลเสียจากการทำเกษตรเชิงเดี่ยว

กลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อม

สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี

วนผลิตภัณฑ์

น้ำหมัก

เชื้อราขาว 7 ชนิด

ข้าวอินทรีย์

- มะลิ 105
- มะลิแดง
- ข้าวกล้องผสม
- ข้าวกล้องหอมมะลิ

เพาะพันธุ์กล้าไม้

กล้วยอบแห้ง

ภาพที่ ๑๐ นายสาคร ทับทิมไสย์ จังหวัดมหาสารคาม

สแกน QR Code เพื่อดาวนโหลดข้อมูลกรณีตัวอย่าง ระดับแปลง/ครัวเรือน เพิ่มเติม

๒) ระดับชุมชน/กลุ่มเกษตรกร

ชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืนบ้านพนาสวรรค์

ตำบลแม่เปิน อำเภอแม่เปิน จังหวัดนครสวรรค์

จำนวนสมาชิก : 70 ราย
การจัดการองค์กรชุมชน :
 วิทยาลัยชุมชนเกษตรอินทรีย์ผสมผสานบ้านพนาสวรรค์
พื้นที่เกษตรกรรมยั่งยืน : 1,000 ไร่
กิจกรรมหลักของชุมชน :
 ปลูกพืชในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน และมีการสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้า
องค์ความรู้ :
 การทำปุ๋ยหมัก การขยายพันธุ์พืช การแปรรูปผลผลิต การทำถ่านไบโอชาร์

ความเป็นมาการใช้ที่ดินสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน

เดิมกลุ่มเกษตรกรทำการเกษตรแบบเชิงเดี่ยว ทำพืชไร่เป็นหลัก มีรายได้น้อย ผลผลิตตกต่ำ มีการใช้สารเคมีจำนวนมาก ต่อมา ส.ป.ก. เข้ามาส่งเสริมให้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำเกษตรในรูปแบบวนเกษตร มีการบูรณาการกับหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน ในการส่งเสริมการสร้างความหลากหลาย การสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าเกษตร มาตรฐานสินค้าเกษตร ทั้งระบบ GAP และเกษตรอินทรีย์ BCG Model รวมถึงการตลาด ทำให้กลุ่มเกษตรกรมีรายได้ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ยกระดับเกษตรกรด้วย BCG

Bio Economy
 เศรษฐกิจชีวภาพ ใช้ทรัพยากรทางชีวภาพในการแปรรูป เป็นผลิตภัณฑ์มูลค่าสูง โดยใช้เทคโนโลยี/นวัตกรรม

Circular Economy
 เศรษฐกิจหมุนเวียน การบริหารจัดการ เศรษฐกิจเหลือใช้ทางการเกษตรให้เกิดประโยชน์สูงสุด

Green Economy
 เศรษฐกิจสีเขียว มีกระบวนการผลิตที่เป็นมิตร ต่อสิ่งแวดล้อม ด้วยการทำการเกษตรกรรมยั่งยืน

ผลิตภัณฑ์ชุมชน และราคา

 ก้านอัดแห้ง 39 บาท

 กล้วยอบ 25 บาท

 ก้านดับกลิ่น 39 บาท

 ตรีมหาวินสมุนไพร 59 บาท

 ข้าวไรซ์เบอร์รี่ 55 บาท

 ชาสมุนไพร 25 บาท

ตัวอย่างผลผลิต และรายได้จากแปลง

รายการ	รูปแบบ	รายได้ (บาท)	ช่องทางการขาย
รวมรายได้ทั้งสิ้น 330,000 บาท/ปี			
ข้าว	อินทรีย์	80,000	ตลาดชุมชน/ออนไลน์
ผัก	GAP	50,000	ตลาดชุมชน
พืชไร่ (มันสำปะหลัง, ถั่ว)	ปรารถ	150,000	ลานและโรงงาน
สมุนไพร	สินค้าแปรรูป	50,000	ตลาดชุมชน/ออนไลน์

ภาคีสสนับสนุน : กรมปศุสัตว์ เกษตรอำเภอแม่เปิน พัฒนาชุมชนอำเภอแม่เปิน มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ สภาเกษตรจังหวัดนครสวรรค์ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดนครสวรรค์ สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.)

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

ภาพที่ ๑๑ ชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืนบ้านพนาสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์

สแกน QR Code เพื่อดาวน์โหลดข้อมูลกรณีตัวอย่าง
ระดับชุมชน/กลุ่มเกษตรกรเพิ่มเติม

บทที่ ๒

แนวทางการดำเนินงานโครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน

๒.๑ ขั้นตอนการดำเนินงานโครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน

๒.๑.๑ ชี้แจงและเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่ โดย ส.ป.ก.ส่วนกลาง ดำเนินการสร้างความเข้าใจในแนวทางการดำเนินงานโครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดินร่วมกันระหว่าง ส.ป.ก.ส่วนกลาง ส.ป.ก.จังหวัด และภาคีเครือข่าย

๒.๑.๒ ศึกษาชุมชน คัดเลือกพื้นที่ และรับสมัครเกษตรกร โดย ส.ป.ก.จังหวัด ดำเนินการรวบรวมวิเคราะห์ข้อมูลพื้นที่เป้าหมายและประเมินจัดกลุ่มเกษตรกร โดยใช้แบบประเมินศักยภาพด้านการทำเกษตรกรรมยั่งยืน รายบุคคล ส่วนการรับสมัครเกษตรกรมุ่งเน้นในรูปแบบกลุ่ม สถาบัน หรือชุมชน เพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ จากนั้นจัดทำเวทีชุมชน เพื่อการจัดทำแผนรายบุคคลและกลุ่ม

๒.๑.๓ คัดเลือกผู้นำเกษตรกรรมยั่งยืนและจัดตั้งศูนย์ต้นแบบเกษตรกรรมยั่งยืน โดย ส.ป.ก.จังหวัด ดำเนินการคัดเลือกเกษตรกรที่เป็นผู้นำทางความคิด มีองค์ความรู้ สามารถถ่ายทอดความรู้ เป็นที่ยอมรับ ให้ความร่วมมือ และเสียสละเพื่อส่วนรวม รวมถึงมีการใช้ประโยชน์แปลงที่ดินเพื่อการผลิตตามแนวทางเกษตรกรรมยั่งยืนในรูปแบบต่าง ๆ

๒.๑.๔ จัดตั้งและขับเคลื่อนสภาผู้นำเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน โดย ส.ป.ก.ส่วนกลาง ดำเนินการจัดเวทีให้ผู้นำเกษตรกรรมยั่งยืนได้แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นในเชิงนโยบาย แนวทางการขับเคลื่อนงาน รวมถึงแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการทำเกษตรกรรมยั่งยืนในบริบทต่าง ๆ

๒.๑.๕ จัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาศักยภาพบุคลากรและภาคีเครือข่าย โดย ส.ป.ก.ส่วนกลาง ดำเนินการจัดฝึกอบรม และมุ่งเน้นผลลัพธ์การพัฒนาใน ๒ ประเด็นหลัก ได้แก่

๑) สร้างและพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน เพื่อเพิ่มความรู้ ทักษะ และแนวทางการส่งเสริม/สนับสนุนการทำเกษตรกรรมยั่งยืนให้กับเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก.จังหวัด และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมถึงการสร้าง พัฒนา และเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายความร่วมมือด้านเกษตรกรรมยั่งยืน

๒) สร้างและพัฒนากลไกนักส่งเสริมการขับเคลื่อนเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมกลไกกำกับ ขับเคลื่อน ติดตาม และสนับสนุน ให้กับเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก.จังหวัด และผู้นำเกษตรกรรมยั่งยืน

๒.๑.๖ จัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาศักยภาพเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ โดย ส.ป.ก.จังหวัด ร่วมกับ ส.ป.ก.ส่วนกลาง ดำเนินการจัดฝึกอบรมและสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมผ่านเครื่องมือและวิธีการต่าง ๆ โดยมุ่งเน้นผลลัพธ์การพัฒนาใน ๓ ประเด็นหลัก ได้แก่

๑) สร้างและพัฒนาผู้นำในการขยายผลการทำเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน มุ่งเน้นส่งเสริมเกษตรกรรายใหม่ให้เกิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตเข้าสู่การทำเกษตรกรรมยั่งยืน โดยสร้างและพัฒนาผู้นำให้เป็นกลไกหลักในการขยายผล

๒) สร้างและพัฒนากระบวนการผลิตให้ได้คุณภาพและมาตรฐานเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน มุ่งเน้นการส่งเสริมให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนแนวคิดด้านการผลิต ออกแบบและพัฒนาพื้นที่วางแผนการผลิต ตลอดจนคุณภาพและความปลอดภัยของผลผลิตที่เป็นไปตามมาตรฐานสินค้าเกษตรต่าง ๆ เช่น GAP PGS เกษตรอินทรีย์ และเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

๓) การสร้างและพัฒนาสินค้าเกษตรกรรมยั่งยืนเพื่อเชื่อมโยงตลาดในเขตปฏิรูปที่ดิน มุ่งเน้นส่งเสริมด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อสร้างและพัฒนาผลิตภัณฑ์เกษตรกรรมยั่งยืนจากผลผลิตในแปลง รวมถึงองค์ความรู้ด้านการตลาดและสินค้าเกษตรกรรมยั่งยืน

๒.๑.๗ สนับสนุนปัจจัยการผลิตเกษตรกรรมยั่งยืน (ใช้ร้อยละ ๗๐ ของงบสนับสนุนปัจจัยการผลิต) โดย ส.ป.ก.จังหวัด ดำเนินการจัดหาและสนับสนุนพันธุ์ไม้ ๓ กลุ่ม ได้แก่ (๑) ไม้มีค่า (๒) ไม้ใช้สอย (๓) พืชอาหาร สมุนไพร และพืชอื่น ๆ โดยยึดหลักการป่า ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง รวมถึงอาจจัดหาและสนับสนุนพันธุ์สัตว์บก/ สัตว์น้ำ/แมลง ทั้งนี้ ส.ป.ก.จังหวัด สามารถปรับสัดส่วนการสนับสนุนให้สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกร สภาพพื้นที่ ภูมินิเวศ ภูมิสังคม และตามงบประมาณที่ได้รับจัดสรรผ่านกระบวนการจัดซื้อจัดจ้าง

๒.๑.๘ สนับสนุนวัสดุในการฝึกปฏิบัติ และวัสดุอื่น ๆ ในการปลูก การขยายพันธุ์ (ใช้ร้อยละ ๓๐ ของงบสนับสนุนปัจจัยการผลิต) โดย ส.ป.ก.จังหวัด ดำเนินการจัดหาและสนับสนุนวัสดุต่าง ๆ เช่น วัสดุเพาะกล้า วัสดุเพื่อบริหารจัดการน้ำ ปุ๋ยหมัก/ปุ๋ยชีวภาพ และวัสดุอื่น ๆ ที่จำเป็นในการทำการเกษตร เป็นต้น และสนับสนุนงบประมาณ/วัสดุ/ครุภัณฑ์ ในการพัฒนาแปลง การแปรรูปผลผลิต สินค้าต้นแบบ การบรรจุภัณฑ์ การโฆษณาและประชาสัมพันธ์องค์ความรู้เกษตรกรรมยั่งยืนหรือโครงการ รวมถึงการสร้างเรือนเพาะชำกล้าไม้ การจัดตั้งธนาคาร พันธุ์กรรมท้องถิ่น หรือกองทุนพันธุ์ไม้ในชุมชนที่เข้าร่วมโครงการ

๒.๑.๙ ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการผลิตที่มีคุณภาพและปลอดภัย โดยการสร้าง พัฒนา เชื่อมโยง และบูรณาการกระบวนการผลิตให้เกิดความยั่งยืนและสอดคล้องตามมาตรฐานสินค้าเกษตร เช่น GAP PGS Organic Thailand JAS IFOAM USDA และมาตรฐานเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ เป็นต้น

๒.๑.๑๐ สนับสนุน/ส่งเสริมการสร้างและพัฒนามูลค่าผลิตภัณฑ์สินค้าจากระบบเกษตรกรรมยั่งยืน มุ่งเน้นการเพิ่มช่องทางการตลาดตามศักยภาพชุมชน โดยเฉพาะการจัดตั้งตลาดชุมชน รวมถึงสนับสนุนการจัดงาน/ ออกร้าน/ส่งเสริมช่องทางการตลาดแสดงศักยภาพในการขับเคลื่อนเกษตรกรรมยั่งยืน โดยการจัดแสดงสินค้า ควบคู่กับนิทรรศการความรู้

๒.๑.๑๑ เชื่อมโยงและขับเคลื่อนโครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนร่วมกับภาคีต่าง ๆ (รัฐ เอกชน องค์กรมหาชน สถาบันการศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชน และชุมชน เป็นต้น) เพื่อตอบโจทย์เชิงประเด็น ในการพัฒนาต่าง ๆ เช่น เกษตรกรรมยั่งยืน การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ก๊าซเรือนกระจก การซื้อขาย คาร์บอนเครดิต ความมั่นคงด้านอาหาร การสร้างและพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ การเกษตรที่เป็นมิตรกับ สิ่งแวดล้อม และการค้าเนื้อไม้ทั้งในและต่างประเทศ (EUDR) เป็นต้น รวมถึงสร้างความร่วมมือด้านการวิจัยและ พัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน

๒.๑.๑๒ ดำเนินงานขับเคลื่อนนโยบายโฉนดต้นไม้ จัดทำระบบการตรวจรับรองการทำประโยชน์ในที่ดิน เพื่อขออนุญาตต้นไม้ รวมถึงสร้างและพัฒนาผู้ตรวจประเมินมูลค่าต้นไม้ ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. และ อสปก./ เกษตรกรรุ่นใหม่/ ผู้นำเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน โดย ส.ป.ก. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นผู้ดำเนินการจัด หลักสูตรฝึกอบรมการตรวจรับรอง

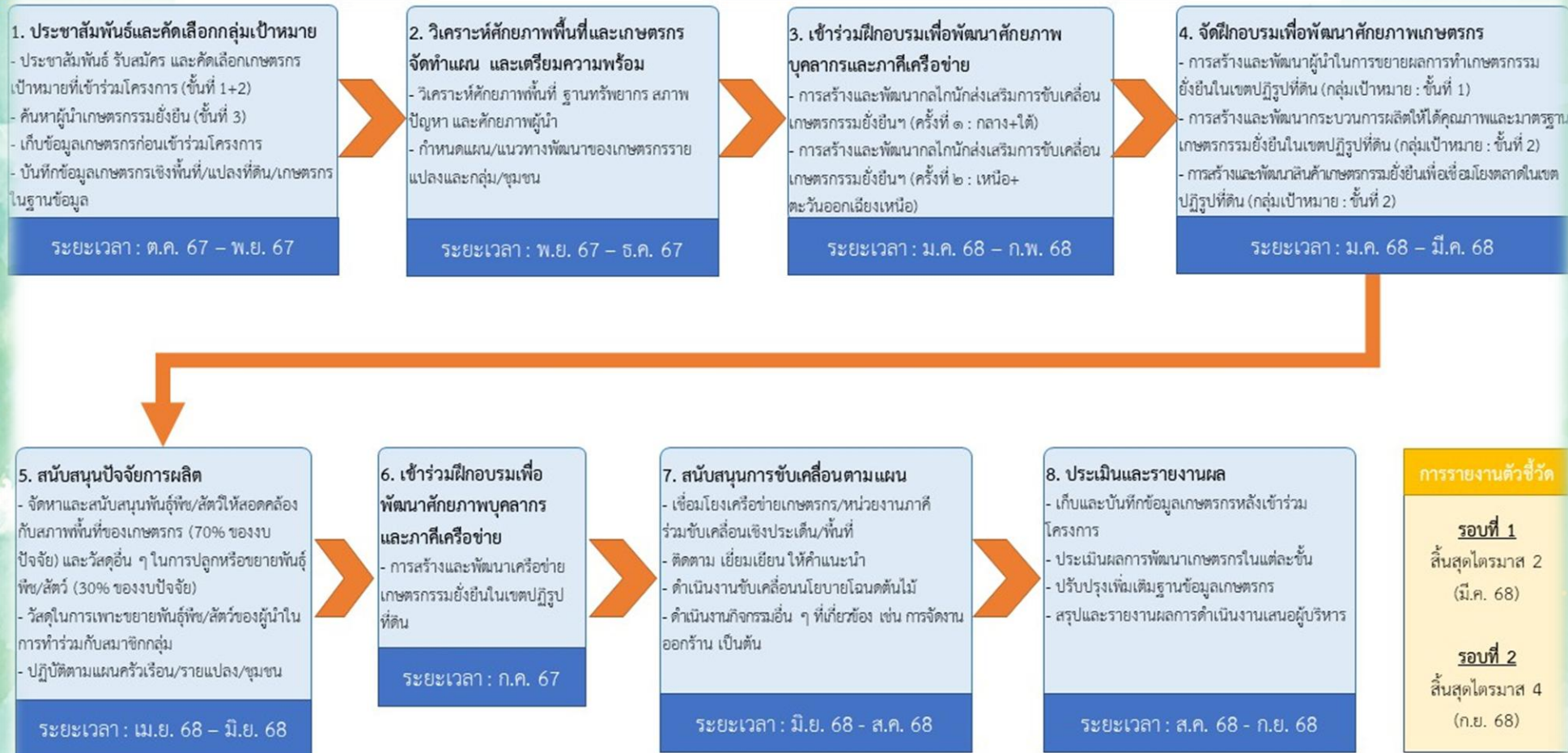
๒.๑.๑๓ ติดตาม ให้คำปรึกษา และถอดบทเรียน โดย ส.ป.ก.จังหวัด ลงพื้นที่ติดตามเยี่ยมเยียนเป็นระยะ เพื่อให้คำปรึกษาแนะนำและให้กำลังใจแก่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ นอกจากนี้ ส.ป.ก.ส่วนกลาง ลงพื้นที่ร่วมกับ ส.ป.ก.จังหวัด เพื่อถอดบทเรียนจากผู้นำเกษตรกรยั่งยืน รวมถึงสนับสนุนผู้นำเกษตรกรยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน ให้ได้รับการยกย่อง เชิดชูเกียรติ รวมถึงมีการติดตามประเมินผลโครงการและปรับปรุงแผนการดำเนินงาน/ กิจกรรมการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

๒.๒ กรอบแนวคิดโครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน

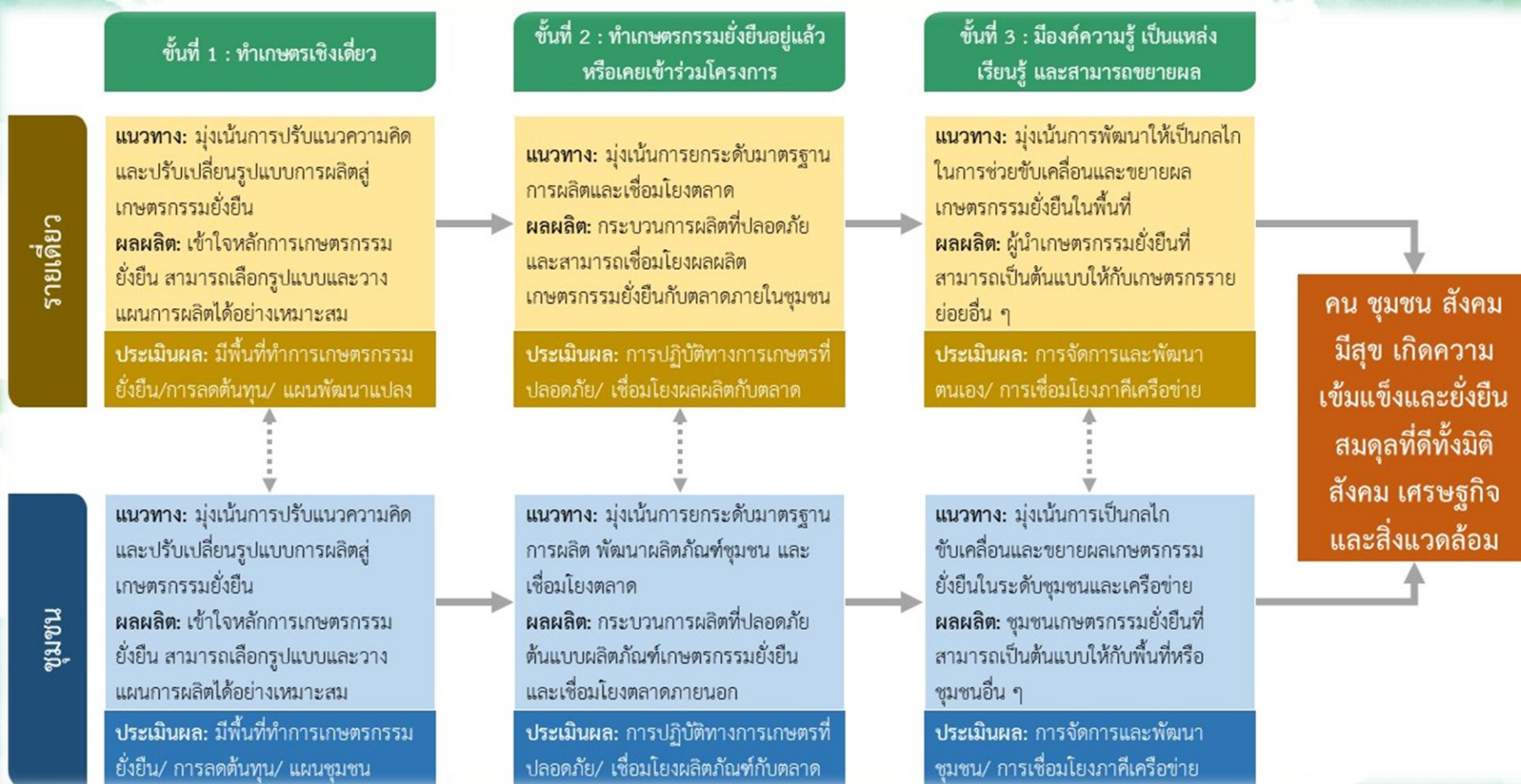
ภาพที่ ๑๒ กรอบแนวคิดโครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน

๒.๓ Road Map โครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน

ภาพที่ ๑๓ Road Map โครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน

๒.๔ แนวทางการขับเคลื่อนโครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน

ภาพที่ ๑๔ แนวทางการขับเคลื่อนโครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน

๒.๕ แผนการดำเนินงานโครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน

สแกน QR Code เพื่อดาว์โหลดข้อมูลแผนการดำเนินงานรายจังหวัด

๒.๖ งบประมาณโครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน

รวมงบประมาณ ทั้งสิ้น ๔๙,๒๐๐,๔๐๐ บาท (สี่สิบเก้าล้านสองแสนสี่ร้อยบาทถ้วน) ประกอบด้วย
๑) เงินงบประมาณ จำนวน ๑,๗๓๖,๐๐๐ บาท และ ๒) เงินนอกงบประมาณ (เงินกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม) จำนวน ๔๗,๔๖๔,๔๐๐ บาท

๒.๖.๑ เงินงบประมาณ

สแกน QR Code เพื่อดาว์โหลดข้อมูลการจัดสรรเงินงบประมาณรายจังหวัด

๒.๖.๒ เงินนอกงบประมาณ (เงินกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม)

สแกน QR Code เพื่อดาว์โหลดข้อมูลการจัดสรรเงินนอกงบประมาณ
(เงินกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม) รายจังหวัด

บรรณานุกรม

กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน. ๒๕๖๑. เกษตรกรรมยั่งยืน เอกสารเผยแพร่. กรุงเทพมหานคร. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน. ม.ป.ป. คำนิยามรูปแบบเกษตรกรรมยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม. ๒๕๖๕. รายงานผลการศึกษา ภาวะหนี้สินครัวเรือนของเกษตรกร ในเขตปฏิรูปที่ดิน ปี พ.ศ. ๒๕๖๔. กรุงเทพมหานคร. สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม.

สำนักนายกรัฐมนตรี. ๒๕๖๕. เกษตรกรรมยั่งยืน (Sustainable Agriculture). กรุงเทพมหานคร. สำนักนายกรัฐมนตรี.

องค์การสหประชาชาติ. ๒๕๕๑. ระบบการเกษตรแบบยั่งยืน (Sustainable Agriculture). กรุงเทพมหานคร. องค์การสหประชาชาติ.

อาทิตยา พองพรหม. ๒๕๖๒. หลักการและรูปแบบเกษตรกรรมยั่งยืน. เอกสารเผยแพร่ ฉบับที่ ๕๙๖. กรุงเทพมหานคร. สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม.

ภาคผนวก

ใบสมัครเข้าร่วมโครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๘

ชื่อ (นาย/นาง/นางสาว)..... นามสกุล อายุ ปี

เลขบัตรประจำตัวประชาชน

ที่อยู่ บ้านเลขที่..... หมู่ที่ ตำบล..... อำเภอ จังหวัด

กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ในช่อง ☐ และกรอกข้อมูลในช่องว่างตามข้อเท็จจริง

ข้อมูลพื้นฐานเกษตรกร	รายละเอียด
๑. พื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ	แปลงเลขที่.....กลุ่ม/ระวาง ส.ป.ก.ที่..... ที่ตั้งแปลง หมู่ที่..... ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด..... เนื้อที่ ไร่ งานวา พิกัดแปลง : Lat.....Long.....
๒. ประเภทที่ดินที่นำเข้าร่วมโครงการ	☐ รัฐ ☐ เอกชน (ระบุ) ☐ สัญญาเช่า ☐ สัญญาเช่าซื้อ ☐ โอนกรรมสิทธิ์
๓. เกษตรกรเป็นผู้ถือครองที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินใช่หรือไม่	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่ (ระบุความสัมพันธ์) ☐ คู่สมรส ☐ บิดา/มารดา ☐ บุตร ☐ ลูกเขย/ลูกสะใภ้ ☐ อื่นๆ (ระบุ)
๔. ปัจจุบันทำการเกษตรในรูปแบบ	☐ ปลูกพืชเชิงเดี่ยว ระบุชนิดพืชที่ปลูก..... ☐ วนเกษตร ☐ เกษตรอินทรีย์ ☐ เกษตรทฤษฎีใหม่ ☐ เกษตรผสมผสาน ☐ เกษตรธรรมชาติ ☐ อื่นๆ ระบุ.....
๕. รูปแบบขับเคลื่อนการส่งเสริม	☐ รายเดี่ยว ☐ รายกลุ่ม/ชุมชน

ข้าพเจ้ามีความประสงค์เข้าร่วมโครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน และจะดำเนินงานโครงการอย่างต่อเนื่อง พร้อมกันนี้ยินยอมให้ ส.ป.ก. เก็บรวบรวม ใช้ เปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคล โดยให้ถือว่าคุุณับและสำเนา ภาพถ่าย ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ หรือโทรสารเป็นหลักฐานในการให้ความยินยอมของข้าพเจ้าด้วย

ลงชื่อเกษตรกร..... ลงชื่อเจ้าหน้าที่.....
(.....) (.....)
วันที่..... ตำแหน่ง.....
วันที่.....

แบบสอบถามการติดตามและประเมินผลโครงการ/กิจกรรม ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๘

โครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน

ส่วนที่ ๑ : ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

๑.๑ คำนำหน้าชื่อ ☐ นาย ☐ นาง ☐ นางสาว

๑.๒ ชื่อ..... นามสกุล.....

๑.๓ หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน

๑.๔ วัน/เดือน/ปีเกิด.....

๑.๕ ที่อยู่ตามบัตรประชาชน

บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....
จังหวัด.....

๑.๖ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน.....ราย จำนวนแรงงานในภาคเกษตรราย

๑.๗ ท่านเป็นผู้ถือครองที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินใช่หรือไม่

☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่

ส่วนที่ ๒ : ข้อมูลแปลงที่ดินที่เข้าร่วมโครงการ

๒.๑ พื้นที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน.....แปลง

แปลงที่ ๑ : จำนวนไร่.....งาน.....วา

แปลงเลขที่..... กลุ่ม/ระวาง ส.ป.ก.ที่.....

ที่ตั้งแปลง หมู่ที่..... ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

พิกัดแปลง : Lat..... Long.....

ถ้าไม่ใช่เจ้าของแปลง (ระบุ) ชื่อเจ้าของแปลง.....

เลขบัตรประชาชนเจ้าของแปลง

ความสัมพันธ์กับเจ้าของแปลง

☐ คู่สมรส ☐ บิดา มารดา ☐ บุตร ☐ ลูกเขย/ลูกสะใภ้ ☐ อื่น ๆ (ระบุ)

แปลงที่ ๒ : จำนวนไร่.....งาน.....วา

แปลงเลขที่..... กลุ่ม/ระวาง ส.ป.ก.ที่.....

ที่ตั้งแปลง หมู่ที่..... ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

พิกัดแปลง : Lat..... Long.....

ถ้าไม่ใช่เจ้าของแปลง (ระบุ) ชื่อเจ้าของแปลง.....

เลขบัตรประชาชนเจ้าของแปลง

ความสัมพันธ์กับเจ้าของแปลง

☐ คู่สมรส ☐ บิดา มารดา ☐ บุตร ☐ ลูกเขย/ลูกสะใภ้ ☐ อื่น ๆ (ระบุ)

๒.๒ ข้อมูลสาธารณูปโภคและโครงสร้างพื้นฐานของแปลงเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน

- แหล่งน้ำสำหรับการเกษตร ☐ เพียงพอ ☐ ไม่เพียงพอ
- ไฟฟ้า ☐ เพียงพอ ☐ ไม่เพียงพอ ☐ ไม่มี
- ถนน ☐ คอนกรีต ☐ ลูกรัง ☐ ไม่มีถนน

ส่วนที่ ๓ : ข้อมูลรายละเอียดโครงการ

๓.๑ ท่านนำความรู้ที่ได้จากการอบรมมาปฏิบัติใช้ หรือ นำมาใช้ประโยชน์หรือไม่

☐ ใช้ (ตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ)

- ☐ นำมาใช้ในแปลง ☐ เป็นวิทยากรถ่ายทอด ☐ ช่วยเหลือ/แนะนำผู้อื่น
- ☐ นำไปเป็นข้อมูลในการวางแผนสู่การปฏิบัติในอนาคต ☐ อื่นๆ ระบุ.....

☐ ไม่ได้นำไปใช้ (ตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ)

- ☐ ขาดวัสดุ/อุปกรณ์ ☐ ไม่มีพื้นที่ดำเนินการ ☐ ขาดแหล่งทุน
- ☐ ไม่มีความจำเป็น ☐ ไม่มีเวลาดำเนินการ ☐ อื่นๆ ระบุ.....

๓.๒ ข้อมูลรายได้ - รายจ่ายครัวเรือนเกษตรกร

ข้อมูลรายได้ - รายจ่าย	ก่อนเข้าร่วมโครงการ (บาท/ปี)	หลังเข้าร่วมโครงการ (บาท/ปี)
รายได้ครัวเรือนเกษตรกร		
- รายได้รวมในภาคการเกษตร		
- รายได้รวมนอกภาคการเกษตร		
รายจ่ายครัวเรือนเกษตรกร		
- รายจ่ายรวมในภาคการเกษตร		
- รายจ่ายรวมนอกภาคการเกษตร		

๓.๓ ตามแบบประเมินขั้นของกลุ่มเป้าหมาย ท่านเป็นเกษตรกรรายย่อยขั้นไหน (เช็คลิสต์ตามเกณฑ์ประเมินขั้นของกลุ่มเป้าหมาย)

☐ เกษตรกรขั้นที่ ๑ ☐ เกษตรกรขั้นที่ ๒ ☐ เกษตรกรขั้นที่ ๓

๓.๔ หลังเข้าร่วมโครงการ ท่านได้ปรับเปลี่ยนพื้นที่หรือไม่ (ตอบเฉพาะเกษตรกรขั้นที่ ๑)

☐ ปรับเปลี่ยน จากเดิมปลูกพืชเชิงเดี่ยว (ระบุ).....

เป็นรูปแบบ ☐ วนเกษตร ☐ เกษตรผสมผสาน ☐ เกษตรอินทรีย์

☐ เกษตรทฤษฎีใหม่ ☐ เกษตรธรรมชาติ ☐ อื่นๆ (ระบุ).....

เนื้อที่ที่ปรับเปลี่ยน จำนวนไร่.....งาน.....

☐ ไม่ปรับเปลี่ยน เนื่องจาก.....

ส่วนที่ ๔ : ข้อมูลสินค้าเกษตรอินทรีย์ (กรอกเฉพาะเกษตรกรที่ผลิตพืช/สัตว์ในรูปแบบอินทรีย์)

๔.๑ ผลผลิตต่อปี ราคาจำหน่ายผลผลิต รายได้ ต้นทุน รอบการผลิต และช่วงเวลาการผลิต

ชนิดพืช/สัตว์หลัก : ระบุ.....

รายละเอียด	ก่อนเข้าร่วมโครงการ			หลังเข้าร่วมโครงการ		
ผลผลิตต่อปี		กก. /	ไร่		กก. /	ไร่
		ตัว /	ปี		ตัว /	ปี
ราคาผลผลิตเฉลี่ย		บาท /			บาท /	
รายได้		บาท /	ปี		บาท /	ปี
ต้นทุนการผลิต		บาท /	ปี		บาท /	ปี
รอบการผลิต		ครั้ง /	ปี		ครั้ง /	ปี
ช่วงเวลาการผลิต	เช่น ม.ค. - ก.ย.			เช่น ม.ค. - ก.ย.		

๔.๒ ได้รับการรับรองมาตรฐานสินค้า หรือไม่

☐ ไม่มี

☐ มี (เลือกคำตอบ)

☐ สายใยออแกนิก

☐ อินทรีย์วิถีไทย (Earth safe)

☐ Organic Thailand (มกอช)

☐ IFOAM

☐ EU

☐ USDA

☐ มกท (ACT)

☐ อื่น ๆ

เลขที่ใบรับรอง (ระบุ)

วันที่ได้รับการรับรอง.....วันสิ้นสุดการรับรอง.....

๔.๓ การเพิ่มมูลค่าสินค้า

☐ ไม่มีการแปรรูป

☐ มีการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ โพรดระบุ.....

๔.๓.๑ รายได้ ต้นทุน ผลผลิตจากการแปรรูปสินค้า

ชื่อผลิตภัณฑ์	ราคา		จำนวนสินค้า ที่จำหน่ายต่อปี	ต้นทุนการผลิต (บาท/ชิ้น)	รายได้จากการ จำหน่ายสินค้า (บาท/ปี)
	บาท	หน่วย			

๔.๔ แหล่งตลาดของสินค้า/ผลผลิต (ตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ)

- ☐ ไม่ได้ขาย/ทำไว้สำหรับบริโภค
- ☐ ขายเอง
- ☐ ตลาดนัดทั่วไป/ตลาดทั่วไปในท้องถิ่น (ระบุชื่อตลาด).....
- ☐ ตลาดสีเขียว/ตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ในท้องถิ่น (ระบุชื่อตลาด).....
- ☐ มีหน้าร้านที่กลุ่ม/ชุมชน
- ☐ ออกร้านตามงาน/เทศกาลต่าง ๆ
- ☐ ตลาดส่งออกต่างประเทศ (ระบุประเทศ).....
- ☐ ตลาดออนไลน์ (ระบุ)
- ☐ อื่น ๆ (ระบุ)
- ☐ ขายผ่านตัวแทน/พ่อค้าคนกลาง
- ☐ อื่น ๆ

ข้าพเจ้ายินยอมให้ ส.ป.ก. เก็บรวบรวม ใช้ เปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคล โดยให้ถือว่าคุุณับและสำเนา ภาพถ่าย ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ หรือโทรสาร เป็นหลักฐานในการให้ความยินยอมของข้าพเจ้าด้วย

ลงชื่อเกษตรกร.....

(.....)

วันที่.....

ลงชื่อเจ้าหน้าที่.....

(.....)

ตำแหน่ง.....

วันที่.....

แบบประเมินขั้นของกลุ่มเป้าหมาย
โครงการพัฒนาเกษตรกรมัยยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน ปี ๒๕๖๘-๒๕๗๐

ผู้ประเมิน (นาย/นาง/นางสาว) (ผู้รับผิดชอบโครงการ)

ขั้น ที่	เกษตรกรรายย่อย	ชุมชนเกษตรกร
๑	☐ ๑) มีแผนพัฒนาแปลงเกษตรสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน ☐ ๒) มีความหลากหลายด้านชีวภาพ (พันธุ์พืช/สัตว์ ในแปลงมากกว่า ๒๐ ชนิด) ☐ ๓) มีรูปธรรมเกษตรกรรมยั่งยืน ๑ รูปแบบขึ้นไป ☐ ๔) มีการกำหนดและดำเนินการผลิตที่มีคุณภาพ มาตรฐาน (GAP PGS อินทรีย์ หรืออื่น ๆ) ที่มุ่งเน้น ความสะอาด ปลอดภัย และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ☐ ๕) มีรายได้เพิ่มขึ้นจากเดิม ☐ กรณีทำเกษตรอินทรีย์ มีรายได้เพิ่มขึ้นมากกว่า ๕%	☐ ๑) มีแผนพัฒนาชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืน ☐ ๒) มีความหลากหลายด้านชีวภาพ (พันธุ์พืช/สัตว์ ในชุมชน มากกว่า ๕๐ ชนิด) ☐ ๓) มีต้นแบบเกษตรกรรมยั่งยืนมากกว่า ๒ ครัวเรือน ☐ ๔) มีการกำหนดและดำเนินการผลิตที่มีคุณภาพ มาตรฐาน (GAP PGS อินทรีย์ หรืออื่น ๆ) ที่มุ่งเน้น ความสะอาด ปลอดภัย และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ☐ ๕) สมาชิกชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากเดิม ☐ กรณีครัวเรือนทำเกษตรอินทรีย์ มีรายได้เพิ่มขึ้นมากกว่า ๕%
๒	☐ ๑) ๔๐% ของแผนพัฒนาแปลงเกษตรกรรมยั่งยืน ได้รับการดำเนินการ ☐ ๒) มีความหลากหลายด้านชีวภาพ (มีพันธุ์พืช/สัตว์ เพิ่มขึ้นจากเดิมมากกว่า ๑๐ ชนิด) ☐ ๓) มีรูปธรรมสินค้าในแปลงมากกว่า ๒ รายการ ที่มีคุณภาพ มาตรฐาน ☐ ๔) มีกิจกรรม/เป็นสมาชิก กับ กลุ่ม/องค์กร ในชุมชน ☐ ๕) มีช่องทางการตลาดมากกว่า ๒ ช่องทาง ☐ กรณีทำเกษตรอินทรีย์ มีรายได้เพิ่มขึ้นมากกว่า ๕%	☐ ๑) ๔๐% ของแผนพัฒนาชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืน ได้รับการดำเนินการ ☐ ๒) มีความหลากหลายด้านชีวภาพ (มีพันธุ์พืช/สัตว์ เพิ่มขึ้นจากเดิมในชุมชน มากกว่า ๑๐ ชนิด) ☐ ๓) มีต้นแบบเพิ่มขึ้น และได้รับการขยายผลอย่างน้อย รายละ ๑๐ คน ☐ ๔) มีสินค้าที่มีคุณภาพ มาตรฐาน ☐ ๕) ชุมชนมีการจัดการองค์กรชุมชนมากกว่า ๒ รูปแบบ และมีความเชื่อมโยงการดำเนินงานด้วยกัน ☐ กรณีครัวเรือนทำเกษตรอินทรีย์ มีรายได้เพิ่มขึ้นมากกว่า ๕%
๓	☐ ๑) มีความหลากหลายด้านชีวภาพ (มีพันธุ์พืช/สัตว์ เพิ่มขึ้นจากเดิมมากกว่า ๑๐ ชนิด) ☐ ๒) สินค้าเกษตรได้รับรองคุณภาพ มาตรฐาน ☐ ๓) มีแผนพัฒนาประกอบการเกษตร ๕ ปี และการเชื่อมโยงชุมชน เครือข่าย และภาคี ☐ ๔) เป็นต้นแบบเกษตรกรรมยั่งยืน/ถ่ายทอด องค์ความรู้ได้ ☐ ๕) เป็นผู้นำ/สมาชิก ในองค์กรชุมชน ☐ กรณีทำเกษตรอินทรีย์ มีรายได้เพิ่มขึ้นมากกว่า ๕%	☐ ๑) ๕๐% ของแผนพัฒนาชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืน ได้รับการดำเนินการ ☐ ๒) มีแผนบูรณาการความร่วมมือกับภาคี อย่างน้อย ๓ หน่วยงาน ☐ ๓) ต้นแบบเกษตรกรรมยั่งยืน ได้รับการถ่ายทอด องค์ความรู้สู่สังคม อย่างน้อย ๓ ช่องทาง หรือได้รับการ เชิดชูเกียรติจากหน่วยงานต่าง ๆ ☐ ๔) สินค้ามีตลาดที่ชัดเจน ต่อเนื่อง ☐ ๕) องค์กรชุมชน มีคนรุ่นใหม่ร่วมบริหารจัดการ อย่างน้อย ๒ คน ☐ กรณีครัวเรือนทำเกษตรอินทรีย์ มีรายได้เพิ่มขึ้นมากกว่า ๕%

หมายเหตุ แบบประเมินนี้ใช้สำหรับการประเมินเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน โดยเกษตรกรที่ได้รับการ ส่งเสริมในแต่ละขั้นต้องผ่านการประเมินในขั้นดังกล่าว อย่างน้อย ๓ ข้อขึ้นไป จึงจะได้รับการส่งเสริมต่อไปในขั้นที่สูงขึ้น กรณีเกษตรกรที่เข้าร่วม โครงการยังไม่ผ่านการประเมินในขั้นนั้น ๆ ให้ส่งเสริมได้อีกเพียง ๑ ปี